

29

ADV-N-Mededelingen

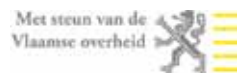
DRIEMAANDELIJKS
DERDE TRIMESTER 2010

Dit is het negenentwintigste nummer van de *ADVN-Mededelingen*. Deze publicatie wil u op de hoogte brengen en houden van de werking van het ADVN in al zijn aspecten: het algemeen beheer, de aanwinsten in de collecties, de dienstverlening, de projecten en publicaties, de huisvesting enz. De *ADVN-Mededelingen* zijn gratis en worden u op verzoek toegestuurd.

Het ADVN is een archief-, documentatie- en onderzoekscentrum. Vanuit een open maatschappelijke geest en gesteund op een wetenschappelijke methodologie, verzamelt, bewaart en beheert het ADVN het erfgoed over de Vlaamse beweging in haar brede historische en thematische context. Tot de brede context van dit veiliggestelde erfgoed behoren de nationale bewegingen als maatschappelijk-filosofisch verschijnsel, inbegrepen de thema's die daarmee zijn verbonden of ervan afgeleid zijn (zoals culturele identiteit, migratieprocessen, nieuwe sociale bewegingen).

ADVN - ARCHIEF-, DOCUMENTATIE- & ONDERZOEKSCENTRUM

Lange Leemstraat 26
BE-2018 Antwerpen 1
[T] +32 [0]3-225 18 37
[F] +32 [0]3-226 64 05
[E] info@advn.be
[W] www.advn.be
postrekening: 000-1587760-64
bankrekening: 419-8059591-83
bouw- en renovatiefonds: 419-8059599-91

Het verleden is een beproefd bouwwerk van zoveel fouten en nog meer gebreken. Torsend tegelijk met verve wat nog komen moet, vandaag, morgen, overmorgen.

Bijdragen

Luc Boeva, Koen De Scheemaeker, Sophie Gyselincx,
Pieter van Hees, Koen Van Keer, Koen Verbruggen,
Frans-Jos Verdoodt & Michel Vermote (Amsab-ISG)

Digitale beeldbewerking

Ann Van Gastel & Koen Van Keer

Fotografie

Peter Maes, Gentbrugge

Vormgeving

Ann Van Gastel

Coördinatie

Sophie Gyselincx

Administratie

Marleen Deridder

Druk

New Goff, Mariakerke

Verantwoordelijke uitgever

Frans-Jos Verdoodt
Massemsesteenweg 321.A, 9230 Massemen

's Nachts komen de vossen

Tegen de tijd dat u deze regels leest is het stilaan herfst geworden: de loden weemoed, het spinrag in de mist, de appels die wormsteking en verloren onder de bomen liggen te wachten op hun ontbinding, de agressieve insecten die vechten om te overleven. Maar ook: heel vroeg in de morgen eetbare champignons gaan scharrelen in een verlaten weide aan de rand van een sentimenteel kladje bos. Misschien is dat laatste nog het meest aantrekkelijke voor wie niet van de herfst kan houden en vindt dat het misschien maar beter winter of zomer kan zijn. Misschien dus, er bestaan wellicht geen zekerheden. Aan alles hangt tenslotte de existentiële twijfel-keuze vast, het *ofwel... ofwel*, zoals de Deense filosoof Søren Kierkegaard (1813-1855) een van zijn belangrijkste geschriften ooit betitelde.¹ Behalve de aanvallen van hooikoorts, bestaan er nochtans vele redenen om niet van de zomer te houden. Zo was de voorbijze zomer, beschouwd vanuit de ontvoogding van de man, alweer een forse stap terug. Alleszins wat de vestimentaire codes van de vooruitgang en de beschaving betreft: kromme steltenbenen onder gemarchandeerde shorts die zelfs de Braziliaanse straatvoetballertjes niet meer willen dragen, verbleekte polohemdjes, afkomstig uit de sinds lang verlaten kleedkamers van CF Barcelona. Om slechts twee voorbeelden te beschrijven, want er zijn er meer.

"Poor Yorick!" zou Shakespeare door Hamlet laten zeggen, "*arme man, ik ken hem*".² In een chic etablissement in een populaire wereldstad in Europa ontmoette ik tijdens de voorbijze zomer het hedendaagse, statenloze archetype van zo'n man. Hij slenterde er rond in het (wellicht echtelijke) gezelschap van een statige en rijzige dame, gekleed in een boerka uit de fijnste zwarte stoffen en getooid met een precieuze bril voor de nauwelijks zichtbare ogen. Wat een ongerijmde situatie. De Spaanse hofschilder Diego Velázquez (1599-1660) zou er alvast de spot mee hebben gedreven, maar de filosoof Kierkegaard zou er definitief door overtuigd zijn geworden van "*het uitzichtloze van het esthetisch leven*".³ Waarmee wordt aangetoond dat een gevoelig mens beter schilder wordt dan filosoof.

De vraag is natuurlijk of men zich echt moet opwinden over al die (soms pijnlijk-komische) betrekkelijkheden. Uiteindelijk biedt de alledaagse menselijke gekte, zowel de behaagzieke als die van de underdog, nog een geschikte uitweg voor de lessen uit de beste geschiedenisboeken en voor de confrontatie met de plekken waar ons de bolle en holle spiegels van het verleden worden voorgehou-

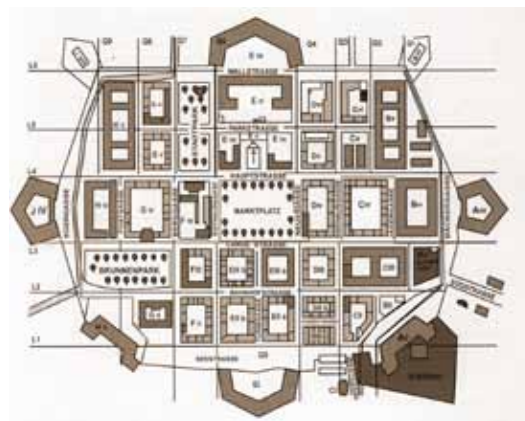
den. Mocht u er aan twifelen dat het daarbij vooral om wreedheid en onmacht gaat, dan neem ik u even mee langs de honderd kilometers afstand die u moet afleggen om Praag te verbinden met Dresden. Letterlijk en figuurlijk.

Natuurlijk ontmoeten alle toeristen in Praag graag de schrijver en het menselijke wrak Franz Kafka (1883-1924). Maar alleen doorzetters lopen nog even langs bij Jan Palach (1948-1969) en bij Jan Zajíc (1950-1969), de brandende tootsen van de Praagse Lente uit 1968. Nauwelijks enkele tientallen kilometers buiten Praag ligt Terezín (Theresienstadt), het getto waar de Joodse hoop nog een verbeelde kans maakte. Het is er stil op de middag en dat helpt bij de verwerking van dit onheil.

Alweer enkele kilometers verder ligt Ústí nad Labem, een inspiratieloze nieuwe stad die ooit een grote en blijkbaar mooie havenstad was aan de Elbe en toen Aussig heette. Na de geallieerde bombardementen in mei 1945, werden de overblijvende etnische Duitsers er gelyncht en in de Elbe gegooid. Ik lees hier slechts voor uit pertinente bronnen en de Ústí's reageren daarom wellicht zo chagrijnig op onze vragen en onze pottenkijkerij. Het verhaal van Dresden, waar ik ten slotte arriveer, is eenieder bekend. Ik kom er uiteindelijk tot rust, dankzij de lektuur van Cees Nootebooms *'s Nachts komen de vossen*, een onwaarschijnlijk wijs en teder verhaal over de onkans van de mens.⁴

FRANS-JOS VERDOODT | VOORZITTER VAN HET ADVN

- (1) Het (controversiële) boek verscheen in 1843 als *Enten... Eller* onder de schuilnaam Victor Eremita. De auteur kijkt in dat boek met een uitputtende twijfel naar de wereld.
- (2) De beklievende woorden van Hamlet, nadat een doodgraver hem bij een graf de schedel heeft getoond van Yorick, de vroegere hofnar van het kasteel Kronborg in het Deense Helsingør.
- (3) Cf. H. Dethier, *Het Gezicht en het Raadsel. Profielen van Plato tot Derrida*, Brussel, 1993, p. 309.
- (4) C. Nooteboom, *'s Nachts komen de vossen*, Amsterdam, 2009.

Grondplan van het getto in Terezín, 1941-1945.
[Terezín Memorial, Tsjechië]

75 JAAR WT

Van *Wetenschap in Vlaanderen* naar *Wetenschappelijke tijdingen* Zelfreflecties bij de ontwikkeling van een tijdschrift, 1935-2010

In de zomer van 1935 verscheen het eerste nummer van het maandblad *Wetenschap in Vlaanderen*, opgericht door de Vereniging voor Wetenschap, waarin Jozef Goossenaerts (1882-1963) de drijvende kracht was. De verklaring voor de oprichting van een tijdschrift dat de lezers informeerde over het wetenschappelijk bedrijf in Vlaanderen en, zo werd met nadruk gesteld, in Nederland, ligt voor de hand. De vernederlandsing van het voortgezet en hoger onderwijs in Vlaanderen had een lange weg afgelegd. De eerste wetten voor het voortgezet onderwijs dateerden van 1883. In het lager onderwijs in Vlaanderen werd in het algemeen het Nederlands als onderwijstaal gebruikt en het Frans als tweede taal onderwezen. De vernederlandsing van het onderwijs vond haar bekroning in 1932 met de invoering van het principe: 'streektaal is de voertaal voor het onderwijs'. Bovendien was de vernederlandsing van het onderwijs aan de universiteit in Gent in 1930, na een lange strijd overigens, het bewijs dat de Nederlandse taal voor wetenschappelijk onderzoek en onderwijs zonder meer toepasbaar en bruikbaar was. Een lange reeks van congressen, te beginnen bij de vooral op taal en letterkunde gerichte Nederlandsche Taal- en Letterkundige Congressen (het eerste dateerde al van 1849) en de vanaf het begin van de twintigste eeuw ingerichte studentencongressen voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit en de vele congressen op het gebied van de filologie, geschiedenis, rechten, geneeskunde en de exacte wetenschappen leverden even zovele bewijzen dat wetenschapsbeoefening in het Nederlands geen fata morgana was.

Nu de wettelijke kaders voor de wetenschapsbeoefening in het Nederlands geschapen waren, was ook het moment aangebroken om een breder publiek met enige regelmaat kennis te laten nemen van de resultaten van die wetenschapsbeoefening. Een tijdschrift met dat doel paste in een kader, waarin een wetenschappelijk gevormde elite, die het Nederlands gebruikte en waarin Vlaamse wetenschappelijke academies (er bestond sinds 1886 de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde) een strijdpunt werden. In 1938 kwam zo tevens de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten tot stand.

Jozef Goossenaerts, 1952. [ADVN, VFA3742]

De oprichting van een tijdschrift zoals *Wetenschap in Vlaanderen* paste volledig in die ontwikkeling.

De jaren 1935-1980

Wetenschap in Vlaanderen kreeg in 1940 de tot op heden gebruikte naam *Wetenschappelijke Tijdingen*. De meer algemene naam werd gekozen om zo meer ruimte te geven aan publicatie van wetenschappelijke bijdragen uit Nederland en Zuid-Afrika. Van het begin af was het doel van het tijdschrift de lezers te informeren over een breed gamma aan wetenschappelijk onderzoek. Het ging niet alleen om de geesteswetenschappen, ook de exacte wetenschappen moesten ruim baan krijgen. Deze formule bleef in principe gehandhaafd tot 1980 al overheersten in de praktijk de bijdragen uit de sectoren van taalkunde, geschiedenis en volkscultuur.

Michel Hanot, 2001. [ADV.N, VFA8776]

De oorlogsjaren waren voor het tijdschrift moeilijk. Het lukte om tot in 1944 te publiceren en op het gebied van de inhoud een zekere mate van onafhankelijkheid tegenover de bezetter te handhaven. Helemaal lukte het onafhankelijk blijven niet en na de oorlog duurde het tot 1950 voordat het tijdschrift onder Goossenaerts' leiding weer kon verschijnen. Hij bleef tot zijn overlijden in 1963 de bezieler van de Vereniging voor Wetenschap en van *Wetenschappelijke Tijdingen*.

Wel viel op dat in de jaren zestig en zeventig de meer historische bijdragen de overhand kregen. Zo schreef de Nederlandse historicus, Lambert Buning, vele bijdragen over figuren en gebeurtenissen uit het activisme en uit de Groot-Nederlandse beweging. Ook het latere redactielid Lode Wils debuteerde in die jaren in het blad. Na het overlijden van Goossenaerts nam Michel Hanot van 1963 tot 1967 de leiding van het blad over en van 1968 tot 1994 vervulde Gilbert De Smet deze taak. Beide hoofdredacteuren waren taalkundigen. In 1994 nam Frans-Jos Verdoodt, historicus, het voorzitterschap van de redactie van De Smet over.

Gilbert De Smet, 1983. [ADV.N, VFA9590/20]

Een nieuwe koers

In 1980 besloot de Vereniging voor Wetenschap mede op aandringen van het redactielid Ludo Simons om het blad om te vormen tot een zuiver historisch tijdschrift en met als taak: *“het bevorderen van de studie van de geschiedenis van de Vlaamse Beweging in haar breedste betekenis en van het onderzoek van bepaalde problemen van het leven van de Vlaamse gemeenschap”*. De naam van het tijdschrift veranderde in *Wetenschappelijke Tijdingen op het gebied van de geschiedenis van de Vlaamse Beweging*. Voorop stond een wetenschappelijke benadering van het verleden. Het tijdvak waarin *Wt* ook een ‘strijdschrift’ was, kon worden afgesloten. Wetenschapsbeoefening in het Nederlands was al lang geen punt van discussie meer, maar een wetenschappelijke benadering van de geschiedenis van de Vlaamse beweging en van Vlaanderen was wel een punt van discussie. In de jaren 1950-1980 overheerste, waar het om de geschiedenis van de Vlaamse beweging ging, een toon van verzoening. De publicaties over het activisme en over de ontwikkelingen van het Vlaams-nationalisme en de collaboratie in de jaren 1940-1944 en de naoorlogse epuratie waren vaak geschreven in een conciliante toon. In de jaren zeventig kwam tegen die vergoelijkende toon verzet. Leuvense historici als Lode Wils en Louis Vos kwamen tegen dergelijke vorm van geschiedschrijving in verzet. Zij droegen hun visies eveneens in *Wt* uit en maakten ook deel uit van de redactie van het tijdschrift, waarin na 1980 historici de overhand hadden.

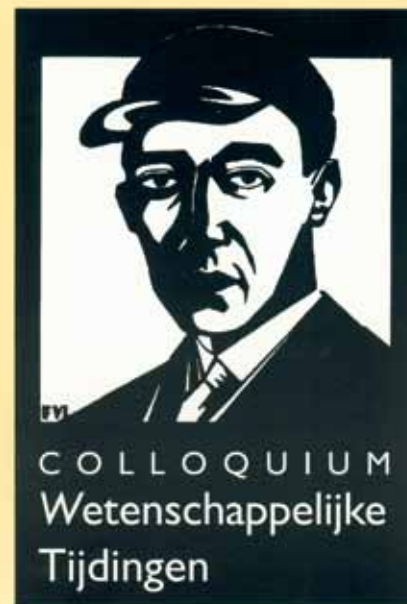
Veel nieuwe onderzoeksresultaten vonden zo hun weg naar *Wt*. De redactieleden waren veelal als hoogleraar verbonden aan een van de Vlaamse universiteiten en brachten zo niet alleen hun eigen onderzoeksresultaten, maar ook die van hun leerlingen binnen. Het leidde soms tot hevige discussies zowel binnen de redactie als met de abonnees. Niet iedereen was immers onverdeeld gelukkig met de vernieuwde redactionele lijn waarbij de wetenschappelijke benadering en onderzoeksresultaten op grond van gedegen archiefonderzoek de criteria vormden voor publicatie.

In de tachtiger jaren domineerde de inbreng van de Leuvense redactieleden, een inbreng die overigens ook bijdroeg tot het voortbestaan zelf van het blad. De Smet schreef in 1994 nog over de ‘Leuvenaars’ aan de redactieleden: *“zij hebben het mij mogelijk gemaakt, door het leveren van kopij op de valreep, steeds op tijd te verschijnen.”* Tussen 1981 en 1985 vulden de bijdragen uit Leuven ruim de helft van de pagina’s in het tijdschrift. In de jaren negentig verbreedde het brandpunt zich over het gehele academische veld in Vlaanderen. Het

Affiche van het colloquium dat in 1995 door *Wetenschappelijke Tijdingen* werd georganiseerd. [ADVN]

werden ook jaren waarin het tijdschrift zijn wetenschappelijke allure en ambities vorm wist te geven. Dat gebeurde niet het minst door de organisatie van of medewerking aan een reeks colloquia die een breed publiek bereikten. In 1992 nam de redactie het initiatief voor een colloquium over “De geschiedschrijving over de Vlaamse Beweging sinds 1975”. Hierin kwam de overgang van de enigszins verzennend-geëngageerde naar de wetenschappelijke aanpak van het Vlaamse verleden aan de orde. In 1995 was het thema “Herman van den Reeck (1901-1920) en de anti-burgerlijke strekking in de Vlaamse Beweging na de Eerste Wereldoorlog”. De lezingen van beide colloquia verschenen als afzonderlijk nummer van *Wt*.

Niettemin waren er voor de redactie ook punten van zorg. Tot 2000 vielen de bijdragen qua inhoud voornamelijk in het tijdvak 1910-1950. De Eerste en de Tweede Wereldoorlog en hun gevolgen voor

**Herman
Van den Reeck
(1901-1920)
en de anti-burgerlijke
strekking in de
Vlaamse Beweging na
de Eerste Wereldoorlog**

de Vlaamse beweging en de ontwikkelingen in het interbellum stonden centraal. De negentiende eeuw en ook bijdragen met een meer sociale of culturele inhoud waren eerder schaars vertegenwoordigd.

De jaren 2000-2010: de verruiming

Er is systematisch gezorgd om aan die 'manco's' te verhelpen. Het antwoord of dat lukte kan niet zonder meer ja of nee zijn. Hoewel de negentiende eeuw nog steeds relatief weinig aandacht krijgt en het zwaartepunt nog ligt bij bijdragen uit de periode 1910-1950 zijn er meer bijdragen met een sociaal en of cultureel karakter gepu-

bliceerd. Als men naar de culturele bijdragen kijkt dan valt op dat daar nog veel te winnen is. Naast bijdragen over het muziekleven in Vlaanderen, een royale bijdrage – eigenlijk een themanummer – over Clemens De Landtsheer en zijn filmaatschappij Flandria en artikels over de beeldende kunstenaars Prosper De Troyer en Jos Verdegem wordt het stil. Over literair-historische onderwerpen is wat meer verschenen, maar daar ligt het zwaartepunt ook weer op bijdragen vóór 1950 met als kernpunt de tijd en de tijdgenoten van Karel Van de Woestijne, Cyriel Buysse en Frederik van Eeden. Gebieden als toneel en beeldende kunsten blijven te zeer buiten het beeld van het tijdschrift. Achter blijven bijdragen op het gebied van de economische geschiedenis en dat geldt dan ook voor onderwerpen als arbeidersbewegingen, sociale wetgeving, volksgezondheid, Noord-Zuid contacten (verkeerszaken, regiobeleid en culturele betrekkingen). Onderbelicht in het tijdschrift is de rol van de vrouw in de Vlaamse beweging, al verschenen er bijdragen over de meisjesbewegingen en over de bejegening van vrouwen die na de oorlog gearresteerd werden vanwege liefdesrelaties met de Duitse bezetters. Praktisch gezien is het emancipatorische aspect ten aanzien van Vlaanderen binnen België de laatste decennia minder relevant gezien de op dit gebied bereikte resultaten. Zeker voor de periode na 1950 zouden zo ook meer algemene publicaties over ontwikkelingen in Vlaanderen aandacht en daarmee publicatie in *Wt* moeten en kunnen krijgen. Tevens zouden er wat meer bijdragen over persoonlijkheden uit de Vlaamse beweging mogen verschijnen. Het lukt maar moeilijk om in elke jaargang een paar bijdragen te krijgen naar aanleiding van de herdenking van een sterfte- of geboortjaar van een prominente Vlaming. Deze te wensen ontwikkelingen staan overigens niet haaks op de in 1980 geformuleerde doelstellingen van het tijdschrift: het onderzoeken van bepaalde problemen van het leven van een Vlaamse gemeenschap. Belangrijk hierbij is echter het feit dat de talrijke recensies in het tijdschrift wél evolueerden in de richting van de hierboven geschetste, gewenste ontwikkeling.

De hiervoor geformuleerde bedenkingen doen niets af aan de positieve ontwikkelingen die het tijdschrift heeft doorgemaakt. Sinds 1994 geniet het de financiële en operationele steun en medewerking van het ADVN en vanaf 2004 heeft de Vereniging voor Wetenschap het tijdschrift met behoud van zijn redactionele zelfstandigheid

Op 14 november 1998 werd *Wetenschappelijke Tijdingen* bekroond met de ANV-Visser-Neerlandiaprijs. [ADVN, VKDP1]

overgedragen aan het ADVN. De relatie met het ADVN betekent ook dat de redactie de inmiddels onmisbare materiële en administratieve hulp krijgt. Bovendien wordt de redactie in haar werk ondersteund door een bureauredactie die ook op inhoudelijk vlak bijdraagt aan de totstandkoming van het tijdschrift. Het contact met het ADVN betekende ook dat het tijdschrift meer aandacht kreeg voor het verschijnsel nationalisme, een van de specifieke aandachtsgebieden van het ADVN. Een evolutie die zich parallel ontwikkelde met de toenemende belangstelling voor de comparatieve en dus internationale geschiedschrijving op dat vlak.

Naast de publicaties van Lode Wils over het nationalisme in België en zo ook in Vlaanderen in de negentiende eeuw, waarbij hij in zijn bijdrage de lezers attendeerde op de theorieën van E.J. Hobsbawm en M. Hroch, kwam ook het redactielid Luc Boeva geregeld de lezers over dit "Höchst unübersichtliches Gelände" informeren. Al deze bijdragen leerden dat nationalisme geen verschijnsel is met unieke eeuwigheidswaarde, maar dat het veelal constructies zijn die aan tijd en veranderingen onderhevig zijn. In 2004 kon er in Antwerpen zelfs een internationaal congres aan dit thema gewijd worden ter gelegenheid van het twintigjarig bestaan van het ADVN, met als onderwerp "Nationale bewegingen & geschiedschrijving. De ge-

schiedschrijving van de Vlaamse beweging en van andere nationale bewegingen in Europa". De handelingen ervan werden in 2005 als zelfstandige uitgave door *Wt* gepubliceerd.

Een verrijking van de inhoud is de keuze geweest om vanaf 2006 in elk nummer een archiefstuk centraal te stellen. De tekst met toelichting, veelal een doorwrocht artikel van Luc Vandeweyer, brengt ons dichterbij het verleden. Tot nu toe waren het teksten die centraal stonden, maar ook zal nog gedacht worden aan meer en rijker beeldmateriaal. En een goede greep is het geweest om een discussie binnen de redactie over de rol van koning Albert I tegenover de Vlaamse beweging naar aanleiding van bijdragen van Herman Van Goethem en Lode Wils uit te breiden tot een discussiedossier met een verbindende en inleidende bijdrage van Harry Van Velthoven. Dat zal in de toekomst allicht vaker gebeuren.

De redactie bestaat grotendeels uit historici, verbonden aan verschillende universiteiten (Leuven, Gent, Brussel en Antwerpen). Continuïteit is binnen de redactie een belangrijke factor, al zijn er uiteraard wisselingen en zelfs aanvullingen uit andere dan de zuiver histori-

Doorheen de jaren wijzigde de verschijningsvorm van *Wetenschappelijke tijdingen* enkele malen. [ADVN, VY290/ VY101]

sche discipline. De redactie wordt sinds kort bijgestaan door een internationale adviesraad. Een noodzakelijke ontwikkeling om het wetenschappelijke karakter te waarborgen en het tijdschrift aantrekkelijk te houden als publicatiemogelijkheid voor jonge academici. De ontwikkelingen in de academische wereld om tijdschriften een 'ranking' te geven en wetenschappers te dwingen zoveel mogelijk in het Engels te publiceren, kunnen een bedreiging voor ons tijdschrift vormen. Vanuit de redactie zullen we deze 'gevaaren' keren door een hoge wetenschappelijke standaard aan te houden, samenvattingen van de bijdragen in het Engels te leveren (dat gebeurt al), een duidelijk 'gezicht' aan ons tijdschrift te geven qua inhoud en onderwerpkeuze en naar onze lezers toe bovenal een leesbaar tijdschrift aan te bieden. Ook de stap naar een eigen webstek dient gezet, al worden de bijdragen reeds aangeboden langs de webstek van het ADVN. Uitgaande van de genoemde criteria kunnen we het tijdschrift als een volwaardig medium onder de Nederlandstalige historische tijdschriften handhaven. Na een bestaan van vijfenzeventig jaar verdient *Wetenschappelijke tijdingen* alle kansen op voortzetting van zijn bestaan. [PvH]

Huidige samenstelling van de redactie van Wt: Machteld De Metse-naere, Matthijs de Ridder, Bruno De Wever, Romain Van Eenoo,

Maarten Van Ginderachter, Herman Van Goethem, Pieter van Hees, Romain Vanlandschoot, Harry Van Velthoven, Frans-Jos Verdoodt (redactiesecretaris), Louis Vos, Antoon Vrints en Lode Wils. Bureauredactie: Walter De Meyere, Sophie Gyselinck en Ann Van Gastel.

Internationale adviesraad: Stefaan Berger, Luc Boeva, Mon Detrez, Johannes Koll, Joep Leerssen, Anne-Marie Thiesse, Marius Turda en Enric Ucelay Da Cal.

Een register van alle bijdragen in *Wt* sinds 1935 is te vinden langs www.advn.be > de bezoeker > gegevensbestanden > bibliografie *Wt*. Alle artikels, recensies en signalementen uit de periode 1995-2008 zijn beschikbaar in pdf-formaat.

Meer over de geschiedenis van *Wt* o.a. op www.advn.be > het ADVN > publicaties > tijdschriften > Wetenschappelijke tijdingen, in G. Leemans, *Wetenschappelijke tijdingen (Wt)*, in: *NEVB*, Tielt, 1998, pp. 3706-3708 en in het Bibliografisch nummer dat verscheen als *Wt*, jg. 60, nr. 4, 2001 met bijdragen van F.-J. Verdoodt, *Een herinnering aan Jozef Goossenaerts*, pp. 5-6; G. Leemans, *"Wetenschappelijke Tijdingen" 1935-1963*, pp. 7-16; P. van Hees, *"Wetenschappelijke Tijdingen" 1963-2000*, pp. 17-24.

EEN BIJZONDER ECHTPAAR

Het archief Hilaire Gravez & Magda Haegens

Het Oost-Vlaamse echtpaar Hilaire Gravez en Magda Haegens leerde elkaar kennen in de jeugdbeweging. Beiden waren van jongs af geëngageerd in het Vlaamse jeugdverenigingsleven en bleven hun leven lang betrokken in de Vlaams-nationale beweging.

Hilaire Gravez (Gijzegem, 8 april 1889 – Aalst, 3 september 1974) was, als leerling van het Aalsterse Sint-Jozefscollege, één van de drijvende krachten achter de oprichting van de Katholieke Vlaamse Studentengilde (1908), beter bekend als De Witte Kaproenen. In 1911 wendde hij opnieuw zijn jong leiderschapstalent aan en richtte samen met zijn Leuvense medestudenten Firmin Deprez en Prosper Thuysbaert een katholieke Vlaamse studentenvereniging op, genaamd Amicitia. Gravez, student in de geneeskunde, participeerde tegelijkertijd gedreven in tal van Vlaamse kwesties: de taalgrensactie, de vernederlandsing van de Gentse universiteit en de taalkwestie in het leger. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd hij arts-officier aan het IJzerfront. Hij kwam er in contact met mensen als Frans Daels en Cyriel Verschaeve, die hem betrokken bij de gebedenbonden, studiekringen en de Heldenhulde. Ook werkte hij mee aan het dagblad *Ons Vaderland* en werd hoofdredacteur van het frontblad *Uit 't Land van Aelst*. Vanaf 1917 zetelde Gravez in de clandestiene Legervergadering van de Frontbeweging en speelde zo een belangrijke rol in het ontstaan en de groei van deze politieke stroming. Na de oorlog hervatte Gravez zijn studies in Gent, waar hij tevens voorzitter werd van het Algemeen Vlaamsch Hoogstudentenverbond.

Magda Haegens (Zele, 30 januari 1900 – Aalst 15 maart 1992) was reeds op jonge leeftijd in de Vlaamse meisjesbeweging geëngageerd. Op eigen houtje stichtte zij als vijftienjarige de meisjesbond Rijzende Krachten. Haar Vlaams-nationalistische sympathieën werden sterker tijdens de studie pedagogische wetenschappen aan de Katholieke Hogeschool voor Vrouwen in Antwerpen. Op 16 september 1922 trouwde zij met de elf jaar oudere Hilaire Gravez. Het koppel bleef kinderloos en vestigde zich in Aalst. Magda Gravez-Haegens, die haar naam doelbewust combineerde met die van haar man, engageerde zich ten volle in de lokale Vlaamse meisjesbeweging en in de politiek. Zij werd voorzitter van de Aalsterse meisjesbond, De Denderlelie, en zetelde in Aalst vanaf 1926 eerst als gemeenteraadslid en later als VNV-schepen (tot 1938).

Evenals zijn echtgenote, was Gravez Vlaams-nationaal politicus in Aalst. Hij werkte onder andere mee aan een politieke formatie van Vlaams-nationalisten en daensisten in het Aalsterse. Bovendien werd hij tweemaal verkozen tot senator (1929-1932, 1936-1939) waardoor hij zich ten volle kon inzetten voor de Vlaamse zaak. In de senaat pleitte hij onder meer voor Vlaamse legerafdelingen, amnestie, Vlaamse technische scholen en vakscholen, de erkenning van Het Vlaamse Kruis en – als dokter – voor verscheidene gezondheidsmaatregelen. In 1933 werd Gravez partijlid van het Vlaamsch Nationaal Verbond

Magda Haegens en Hilaire Gravez, s.d.
[ADVN, VFA10141]

(VNV), waarin hij behoorde tot de radicale Nieuwe-Ordegezinde en Groot-Nederlandse stroming. Zijn politieke carrière combineerde Gravez met zijn belangstelling voor de Vlaamse jeugdbeweging. In 1933 werd hij leider van het Algemeen Vlaamsch Nationaal Jeugdverbond (AVNJ) en medio 1934 van de VNV-jeugdcentrale. Gravez streefde ernaar het AVNJ een onafhankelijke koers te laten varen en om te vormen tot een nationaalsozialistische jeugdbeweging, naar het voorbeeld van de Duitse Hitlerjugend. Toen hij echter in maart 1938 openlijk verklaarde dat het AVNJ afzonderlijk diende te functioneren van het VNV, werd hij door De Clercq afgezet als jeugdleider en vervangen door Edgar Lehembre. Wel bleef hij hoofdredacteur (1936 tot 1940) van het AVNJ-maandblad *Deltakamp*. Ook Haegens' engagement in de Vlaamse jeugdbeweging nam nieuwe wendingen. In 1930 richtte zij het Vlaamsch Nationaal Vrouwenverbond (VNVV) op, dat zij vier jaar later moeizaam wist te integreren in de partijwerking van het VNV. Binnen het VNVV dacht zij eveneens een meisjeswerking uit. In 1939 kwam Haegens in conflict met de VNV-partijtop. Net zoals haar man, pleitte zij vurig voor een onafhankelijke koers van

het Vrouwenverbond tegenover het VNV en werd hierom in november 1940 als VNVV-leidster ontslagen. Vervolgens werd Haegens leidster en nadien hoofdamtsleidster van de vrouwenwerking of 'Vrouwenwerken' binnen de Duitsch-Vlaamsche Arbeidsgemeenschap (DeVlag).

Bij het begin van de Tweede Wereldoorlog radicaliseerden zowel Hilaire Gravez als Magda Haegens hun houding ten aanzien van de Duitse bezetting. Beiden namen actief deel aan de collaboratie. Haegens zetelde vanaf 29 mei 1940 tot aan het einde van de oorlog

als schepen van Financiën in de gemeenteraad van Aalst. Gravez werd lid van de Algemene SS-Vlaanderen, secretaris van de Zannekin Arbeidsgemeenschap voor Zuid-Vlaanderen en in 1943 Ambtsleider voor Volksgezondheid van de DeVlag. Begin september 1944 vluchtte het koppel naar Lüneberg (Duitsland), waar Gravez gedurende enkele maanden Rode Kruisdokter werd bij het Vlaamse Jeugdbataljon. In maart 1945 werd hij bataljonsdokter voor de Vlaamse Waffen-SS divisie Langemarck.

Beiden werden wegens collaboratie veroordeeld tot ettelijke jaren gevangenisstraf. Gravez kwam echter vrij in het voorjaar van 1950; Haegens bleef geïnterneerd tot einde 1951. Geen van beiden was nadien nog politiek actief. Gravez bleef wel een geëngageerd Vlaams-nationalist. Zo was hij voorzitter en erevoorzitter van de Aalsterse afdeling van het Verbond der Vlaamse Oud-strijders, en voorzitter (1962-1963) en erevoorzitter van het Sint-Maartensfonds. Daarnaast legde hij zich als dokter toe op het onderzoek naar de behandeling van kanker. Jaarlijks nam hij deel aan het internationaal kankercongres.

De jonge verloofden Haegens en Gravez, vlak voor hun huwelijk in 1922. [ADVN, VFB1488]

Na de oorlog specialiseerde dokter Gravez zich in het wetenschappelijk onderzoek naar kanker. Ook publiceerde hij verscheidene werken rond deze materie, s.d. [ADVN, VFA10140]

De recent ontsloten archieven van Hilaire Gravez (BE ADVN AC862) en Magda Haegens (BE ADVN AC861) bevatten onder meer de naoorlogse briefwisseling die tijdens de interneringsperiode tussen het echtpaar onderling en hun familieleden werd gevoerd. Ook archivalia met betrekking tot de vernielingen o.m. aan hun vakantiewoning in Duinbergen als gevolg van de repressie en talrijke audiovisuele stukken maken deel uit van deze interessante persoonsarchieven. [KVB]

Bronnen bij deze bijdrage: F. Van Campenhout, *Hilaire Gravez. Portret van een Vlaams-nationalist: Gijzegem 1889 – Aalst 1974*, Maarkedal, 1992; F. Van Campenhout, *Magda Gravez-Haegens. Biografie van een Aalsterse Vlaams-nationaliste*, in: *Het Land van Aalst*, jg. 55, 2003, nr. 2, pp. 77-116; N. Wouters, *Haegens, Magda*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (NEVB)*, Tielt, 1998, dl. 2, pp. 1392-1393.

Like no other

In *TLC. The Low Countries*, het Engelstalige jaarboek van het ruim bekende *Ons Erfdeel*, beschrijft hoofdredacteur Luc Devoldere de markante historische en actuele aspecten van de Vlaamse stad Aalst, *a Flemish Provincial Town Like no Other*. Om die stad te kunnen bereiken, moet Devoldere langs de brug over de rivier (de 'Dender') gaan. Mits enige historisch-geografische opsmuk, kan men stellen dat die rivier de historische grens vormde tussen het Heilige Roomse Rijk van de Duitse Natie en het Franse Koninkrijk, vermits het 'Duitse' Hertogdom Brabant en het 'Franse' Graafschap Vlaanderen elkaar op die plek ontmoetten, verleidden en bedreigden. En terwijl de auteur de brug overschrijdt, wordt hij geconfronteerd met het opvallende contrast tussen twee sites: rechts de chaotisch grote en hoge, massa's rook en damp brakende glucosemultinational Syral en links het bescheiden maar charmante interbellumgebouw van de voormalige landbouwcoöperatieve Redt-U-Zelven. Het lijkt wel alsof de brug en de rivier de kleine en zelfredzame mens moeten beschermen tegen de moloch aan de overkant.

Maar hier is meer aan de hand dan dit kapitalistisch verhaal van Goliath en David. Het gebouw van Redt-u-Zelven is namelijk het laatste materiële restant van de Vlaams-nationalistische 'zuil' die tijdens het interbellum in Aalst werd uitgebouwd en die enig was voor Vlaanderen: landbouwcoöperatieven, agrarisch en travaillistisch syndicalisme, gezinsbonden, ziekenkassen, apotheken, drukkerijen, dag- en weekbladen, Vlaamse huizen en zelfs een heuse bankinstelling. Dat dit unieke complex zich uitgerekend in Aalst kon ontwikkelen, hield uiteraard verband met het nabije verleden: die stad was na 1900

immers meer en meer het centrum geworden van een regio waarin de Daensistische beweging een grote rol vervulde op het gebied van politiek personeel en sociaaleconomische structuren.

De Vlaamse collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog en de daaropvolgende repressie luiden het einde in van de blijkbaar succesrijke Vlaams-nationalistische zuil. Alleen in de sector van de ziekenkassen kon een fractie van die zuil heropgebouwd worden. Niet zonder succes overigens en alweer voortbouwend op de daensistische traditie.

De spil van de Vlaams-nationalistische zuilvorming was de Vlaamse Deposito- en Leenbank. In zijn bronnenuitgave *De n.v. Vlaamse Deposito- en Leenbank. Het financiële luik van de zuilvorming in dienst van het Vlaams-nationalisme* toont Luc Vandeweyer aan dat het hier de facto om meer ging dan alleen maar een financiële ruggengraat: het financiële engagement en het ideologisch-politieke waren elkaars leentjebuur. Dat de

daensistische gezindheid, de sterkste pijler waarop de bank kon steunen, zich doorheen het interbellum geenszins rimpelloos integreerde in het Vlaams-nationalisme zorgde voor de nodige fricties binnen het Vlaams-nationalistische netwerk. En daarenboven kenden de financiële markten een woelige tijd, die van de weeromstuit vooral de kleinere, zuilgebonden spaar- en leenbanken de das omdeed. Dat de Vlaams-nationalisten die klip uiteindelijk wisten te omzeilen, toont aan dat hun zin voor – en hun ervaring met – de economische en financiële aspecten van de maatschappij niet onbeduidend was. Met enige nuance kan men dus stellen dat de regio Aalst een vrij coherent areaal bood van flaminganten die – steunend op het 'erfgoed' van de Daensistische beweging –, tegelijk een politiek, organisatorisch én sociaaleconomisch complex ontwikkelden. Dat gegeven vormde een unicum binnen het Vlaams-nationalisme.

Vanuit een geheel andere achtergrond treden de twee Vlaams-nationalisten naar voren die door Armand Van Nimmen worden getypeerd in *Raakpunten tussen twee journalistieke levenslopen*. Albert Van de Poel en Rob Van Roosbroeck. Van Roosbroeck (1898-1988) legde het eerste deel van zijn geëngageerd parcours af in het specifieke, strijdende links-flamingantische milieu van Antwerpen. Zijn jaargenoot Van de Poel (1898-1971) was afkomstig van Diest, een stad die geen opvallende kleur zou bezorgen aan het Vlaams-nationalisme. Beiden werden om hun activisme tijdens de Eerste Wereldoorlog vervolgd door het Belgische gerecht. Na hun vrijlating werden zij bevlogen publicisten, Van Roosbroeck in

Kapitaalaandeel van de Vlaamse Spaar- en Leenbank n.v., Aalst, 15 april 1930. [ADV.N, BE ADV.N AC464 – Archief Vlaamse Spaar- en Leenbank nv, D827(4)]

Rob Van Roosbroeck als jonge onderwijzer in 1918.
[Archief Paula Mortelmans]

Vlaanderen en Van de Poel in Nederland, waar hij na de repressie zijn toevlucht had gezocht. Intussen werden beiden doctores historici, Van Roosbroeck in Leuven en Van de Poel in Nijmegen, waar hij zijn door de repressie afgebroken studie (aan de Gentse Universiteit) kon verderzetten.

Van Roosbroeck en Van de Poel, die elkaar wellicht pas in 1933 voor het eerst ontmoeten n.a.v. een Willem-van-Oranjeviering in Breda, beleden, elk vanuit hun eigen werkveld, een uitgesproken Groot-Nederlands en fel anti-Belgisch discours. Beiden waren pro-Duits, zij het op een geheel verschillende manier: de *“deutschfreundliche”* Van de Poel rapporteerde tijdens de Tweede Wereldoorlog in positieve bewoordingen over Duitsland maar werd desondanks door de Sicherheits-

dienst gearresteerd wegens spionage en antinazistische activiteiten. Toch werd hij na de Tweede Wereldoorlog door de Nederlandse overheid gearresteerd op verdenking van collaboratie maar later vrij snel in ere hersteld. Van Roosbroeck van zijn kant koos voor een radicale collaboratie met de bezetter en werd hierom in België ter dood veroordeeld. Hij kon echter vluchten naar Nederland. Hij verbleef daar gedurende een aantal jaren in het huis van Van de Poel in Breda. Nadien vestigde hij zich in het nabije Oosterhout, waar hij ten slotte overleed. Het betreft hier dus twee bijna parallelle levensgeschiedenissen, waarvan de paden tenslotte enige tijd sterk samenliepen. Bovendien werden zij wellicht vrienden. Daarom vindt de auteur het wel bijzonder vreemd dat in beider archieven geen enkel spoor van de andere is terug te vinden. Dat is natuurlijk niet onmogelijk, maar het is alleszins merkwaardig.

Dat een aanzienlijk deel van de Vlaamse kunstenaars tijdens het interbellum deel uitmaakte van de Vlaamse beweging is verklaarbaar: de romantische onderstroom van het nationalisme nodigde uit tot engagement en bood tegelijk vele podia en artistieke opdrachten. En bovendien stelden de kunstenaars zich, voluntaristisch of uit berekening, graag in dienst van de mentale en culturele – en vaak lucratieve – grondstroom van hun tijdskader. Wie daar niet in meestapt, mist de boot. Dat is vandaag overigens niet anders. Dat velen onder die kunstenaars later zouden doorgroeien naar en meegroeien in de collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog, lijkt daarom niet verwonderlijk. De meesten betaalden daar na de oorlog een hoge prijs voor. Maar niet altijd betekende dat tevens het einde van hun loopbaan als succesvolle kunstenaar.

De SS Man, 11 januari 1941. [ADVN, VY900189]

Één onder hen is de graficus en glazenier Frans Van Immerseel, die na de oorlog nog een aanzienlijk oeuvre wist uit te bouwen, niet in de laatste plaats omdat de *“mantel der liefde”* werd gespreid over bepaalde engagementen en klemtonen in zijn vroeger werk. In zijn *Frans Van Immerseel en de kunst van het collaboreren (1940-1943)* bestudeert Frank Seberechts dat sprekend voorbeeld van die gewone-ongewone gang van zaken.

Eveneens in de sfeer van het geëngageerde kunstenaarschap – vóór, tijdens en na de collaboratie van de Tweede Wereldoorlog – bevindt zich het recensieartikel van Marc Reynebeau *Brandlucht rond ‘foute’ schrijvers. Oude en nieuwe legitimaties in het Vlaamse collaboratiedebat*. Daarin analyseert en weegt de auteur vooral de uitgangspunten, de vraagstellingen, de selectiecriteria, de periodisering

Ernest Claes tekent eigen werk, Brussel, 27 december 1951.
[ADV N, VFA5931]

en de conclusies van het vrij recentelijk verschenen boek *Verbrande schrijvers. 'Culturele' collaboratie in Vlaanderen (1933-1953)*.

De bijdrage van een paar auteurs ter zijde gelaten, blijft er niet veel nuttige vangst achter in het kritische sleepnet dat Reynebeau over dit verzamelwerk trekt. De auteur neemt, onder meer, de gedateerde inhoud van de klassiek geworden term 'vergoelijken van de collaboratie' onder de loep, naast de arbitraire periodisering – met 1953 als hekje voor het onderzoek – en de (ontbrekende) verantwoording waarom de ene een 'middelmattige' schrijver kan genoemd worden en de andere dan weer niet. Reynebeau vult echter zelf de vastgestelde leemtes aan, vooral door de maatschappelijke en levensbeschouwelijke kaders te leveren voor een kritisch rapport over de culturele collaboratie in Vlaanderen. De auteur schrijft de gebreken van het boek vooral toe aan het tekort aan feitenkennis en wetenschappelijke knowhow. Hij vreest dat de gebreken van de publicatie zullen bijdragen tot de trend om de oude legitimaties – van fout versus correct – in het collaboratie-debat te vervangen door nieuwe.

Marc Reynebeau wijst in zijn kritische lezing terecht naar de verwetenschappelijking die sinds enkele decennia aan de gang is in de geschiedschrijving over de Vlaamse beweging. Die evolutie in de wetenschapsbeoefening verwijst de hagiografie systematisch naar de marginaliteit.

Dat *Wetenschappelijke tijdingen* in die mutatie een belangrijke rol vervult, beantwoordt aan de verwachting die wordt opgeroepen door de titel van het tijdschrift. Om die opdracht te kunnen vervullen, moest de 75-jarige zich

doorheen vele golven laveren. Onze Nederlandse redactiecollega Piet van Hees (° 1937), die na 25 jaar 'actieve dienst' afscheid neemt, is ervan overtuigd dat *Wetenschappelijke tijdingen* "zich zal handhaven als een volwaardig medium onder de Nederlandstalige historische tijdschriften" en daarom "na een bestaan van vijfenzeventig jaar alle kansen op de voortzetting van dat bestaan verdient".

Maar als *Wt* willen wij natuurlijk nog heel wat méér dan alleen maar de voortzetting van ons bestaan, namelijk de dynamiek van de voortdurende vernieuwing en verruiming. [fjv]

(3) L. De Vos e.a. (red.), *Verbrande schrijvers. 'Culturele' collaboratie in Vlaanderen (1933-1953)*, Gent, 2009.

(4) *Wetenschappelijke tijdingen (Wt)*, opgericht in 1935, bezat aanvankelijk een onvermijdelijk strijdbaar karakter als promotor van de vernederlandsing van de wetenschap in Vlaanderen. Rekening houdend met de academische ontwikkelingen in Vlaanderen, besliste *Wt* in 1981 om zich volledig te wijden aan de geschiedenis van Vlaanderen en van de Vlaamse en de Groot-Nederlandse beweging, op wetenschappelijke wijze en in de breedste zin van het woord.

(5) P. van Hees, *Van Wetenschap in Vlaanderen naar Wetenschappelijke tijdingen*, in: *ADV N-Medelingen*, nr. 29, 2010, pp. 4-9.

Abonneren op *Wt*

U kunt zich abonneren op *Wt* door overschrijving van het abonnementsgeld op rekeningnummer KBC 733-0215290-77.

Abonnementsgeld:

- binnenland: 23 euro
- buitenland: 28 euro
- steunabonnement: 25 euro

(1) L. Devoldere, *Aalst: a Flemish Provincial Town Like no Other*, in: *TLC. The Low Countries. Arts and society in Flanders and The Netherlands*, Rekkem, 2007, pp. 249-258.

(2) De definitieve doorbraak van die ziekenkassen na de Tweede Wereldoorlog vanuit Vlaams-nationalistische hoek gebeurde in het arrondissement Aalst onder het label 'Priester Daens'.

HET NISE-PROJECT

Netwerken en databanken, thema's van de eerste NISE-conferentie

Op 27 en 28 mei 2010 werd in Skopje (Macedonië) de eerste NISE-conferentie gehouden. NISE (Nationale bewegingen & Intermediaire Structuren in Europa) is een project dat door het ADVN ontwikkeld wordt met de steun van het Vlaams ministerie van Cultuur. Gastheer was het Instituut voor nationale geschiedenis (Institut za nacionalna istorija-INI). Opzet en inhoud van de bijeenkomst waren die van een werkconferentie. Het hoofddoel was de uitbouw van twee fundamentele instrumenten voor NISE: het databestand en het netwerk van erfgoed- en onderzoeksinstellingen.

Het eerste thema was de keuze van onderwerpen voor de invoer, overigens één van de belangrijkste discussiepunten tijdens de jaarlijkse vergadering van de Wetenschappelijke Raad die op 26 mei eveneens in Skopje had plaatsgevonden. Tijdens de conferentie werd nader ingegaan op een belangrijke kanshebber, de nationalistische periodieken tijdens de 19de eeuw. Zij speelden immers een belangrijke rol bij de verspreiding van nationale identiteit: de geconcentreerde invoer van gegevens ter zake in het NISE-databestand kan, door de comparatieve benadering, de detectie van parallellen en verschillen c.q. van eventuele transfers, mogelijk maken. Twee voorbeelden werden nader belicht. Het eerste betrof de nationale historische tijdschriften: Claus Møller Jørgensen, historicus aan de Universiteit van Aarhus (Institut for Historie og Områdestudier, Denemarken), toonde aan hoe deze tijdens de 19de eeuw in Europa niet alleen een fundamenteel onderdeel vormden van de professionalisering van het historisch-wetenschappelijk

bedrijf, maar, doordat die activiteit zich voor een groot deel binnen een nationale context voltrok, tegelijk bijdroegen tot de 'nationalisering' van de bevolking. De Roemeense historicus Răzvan Pârâianu (Universitatea Petru Maior, Târgu Mureș) beschreef hoe op het einde van de 19de eeuw in Roemenië schrijvers, journalisten en dichters in periodieken, het liberale, rationele, politieke discours rond identiteit (meestal impliciet) vervingen door een veel meer emotioneel verhaal, dat de burgers tot leden van het collectieve lichaam van de natie omvormde. Het elektronisch kader waarin die gegevens dienen ingevuld te worden, i.e. het ODIS-databestand nieuwe stijl, werd voorgesteld door Peter Heyrman (KADOC-KULeuven) en kon op veel belangstelling van de aanwezige academici en archivariissen rekenen.

Het tweede luik van de conferentie draaide rond de bronnen, meer bepaald de bewaaring en het onderzoek. De gevalstudies die de revue passeerden, weerspiegelden de zeer verscheiden situatie voor elke nationale beweging c.q. de erfgoed- en/of onderzoeksinstellingen. Achtereenvolgens kwamen aan bod: twee Spaanse voorbeelden, de Fundació Josep Irla (Catalonië – Bernat Joan) en het Abertzaletasunaren Agiritegia/Archivo del Nacionalismo (Baskenland – Eduardo Jauregi); twee staatsinstellingen, uit Litouwen (Lietuvos istorijos institutas – Darius Staliunas) en Macedonië (Arhiv na Makedonija – Ivan Aleksov); en ten slotte de zeer tegengestelde situatie voor twee volkeren zonder staat, i.e. de Sami (Sámi Arkiiwa – Øystein Steinlien) en de Koerden (Koerdisch Instituut Brussel – Derwich Ferho).

Stefan Berger (University of Manchester), Louis Vos (KULeuven) en Todor Čepreganov (Institut za nacionalna istorija) traden op als moderatoren en leidden alles in goede banen. Er werd ook nog ruimte geboden aan Alan Sandry van de Welsh Nationalism Foundation, die de methodiek beschreef, aangevend bij een project over de standpunten van nationalistische partijen in Europa rond veiligheid en defensie. In de daaropvolgende Ronde Tafel werd afgetast hoe de samenwerking dient georganiseerd te worden tussen de erfgoed- en onderzoeksinstellingen met nationale bewegingen als (deel van het) themaveld. Het debat werd gemodereerd door Hanno Brand (Fryske Akademy, Friesland) op basis van een discussietekst van zijn hand, betreffende de uitbouw van een netwerk en een daarmee verbonden *on-line* kennis- en documentatiecentrum. Het platform moet onder meer leiden tot *best practices* en *benchmarking* en de mogelijkheid bieden gezamenlijk projecten op Europees niveau op te zetten. Die basistekst wordt tijdens de volgende maanden aangepast aan de resultaten van het Ronde Tafeldebat en, samen met de verschillende gevalstudies, nog voor het einde van dit jaar gepubliceerd als handelingen van de conferentie.

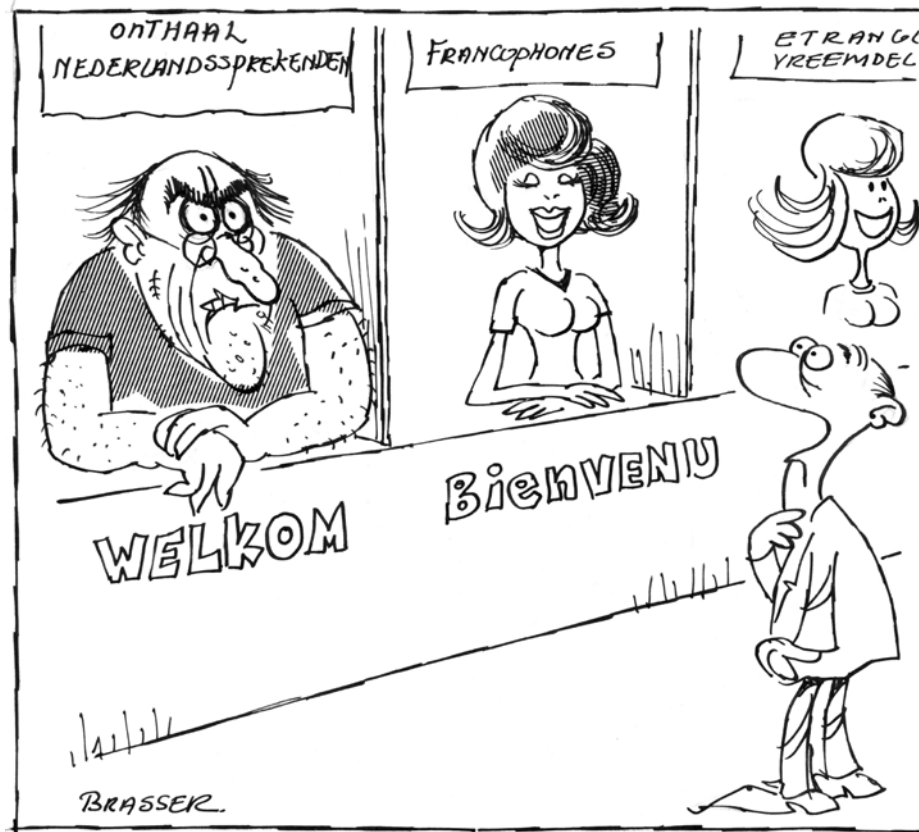
Deze eerste NISE-conferentie is niet alleen geslaagd dankzij de uitstekende organisatie en de kwaliteit van de referaten, maar zeker ook door de bijdrage die vanuit het publiek geleverd werd, met talrijke interessante tussenkomsten.

De formules van algemene, driejaarlijkse werkconferenties wordt dan ook gecontinueerd. [LB]

LUCHTIG ZONDER MILD TE WORDEN De cartoons van 't Pallieterke

Vlaanderen kent een vrij groot aantal goede karikaturisten en cartoonisten. Lang niet de minsten werkten voor het satirische weekblad 't Pallieterke. De eerste huiscartoonisten van het blad waren Sinjoorke, pseudoniem voor Willy Mertens (1920-1957), en de jonge striptekenaar Jef Nys (1927-2009), die later doorbrak met zijn stripheld *Jommeke*. Zij voorzagen 't Pallieterke van bij de oprichting in 1945 van de nodige pittige visuele commentaren.^(*) Na het vertrek van Nys engageerde het blad Stef Vanstiphout (1931-1995), die talloze scherpzinnige cartoons maakte. Daarvan bevindt zich een groot aantal originelen in het ADVN. Zij werden in 1993 geschonken, samen met werk van Vanstiphouts opvolgers Brasser, pseudoniem voor Paul De Valck (1937-2001), en Rik Blomme (1933-2001). De overdracht telt 227 originele cartoons. Hieruit wordt een originele pentekening van Brasser belicht.

De cartoonist werkte vanaf 1961 voor 't Pallieterke, maar kreeg pas in 1969 erkenning in Vlaanderen nadat hij de publieksprijs in de Wereldcartoenale van Heist had gewonnen. De internationale doorbraak kwam er in 1980, na het winnen van de Yomiuri Shimbun (persprijs) in Japan. Brasser, een spotnaam voor veeldrinkers en bijnaam voor de inwoners van Humbeek, tekende ook cartoons en karikaturen voor *Het Nieuwsblad*, *De Standaard* en *RingTV*. Voor 't Pallieterke zou hij 40 jaar lang werken, tot vlak voor zijn dood. Collega-cartoonist André Nollet, noemde Brasser "de keizer van de Vlaamse cartoonisten" en voor de succesvolle Marc De Cloedt, was Brasser de inspirator om zelf cartoonist te worden. Brassers' werk wordt gekenmerkt door een opmerkelijke luchtigheid en humor,

echter zonder mild te worden. De afgebeelde pentekening is daar een mooi voorbeeld van. Ze verbeeldt drie loketten waarbij de bediende aan het onthaal voor Nederlandssprekenden in tegenstelling tot die voor de Franstaligen en vreemdelingen, een opvallend weinig aantrekkelijke en humeurige dame (?) voorstelt. Het onderschrift van de tekening luidt: "De Brusselse gemeenten richten public relation-diensten in voor inwijkelingen" en refereert naar de beruchte 'Lokettenkwestie' uit de jaren 1970. Het taalconflict ontstond in 1971 nadat de Schaarbeekse FDF-burgemeester Roger Nols de taalwet overtrad door voor alle gemeentediensten uitsluitend Franstalige loketten te voorzien en daarnaast slechts één Nederlandstalig loket in te voeren.

Originele pentekening van Paul De Valck of Brasser voor 't Pallieterke. [ADV, VTA8/6]

Nols weigerde zijn politiek te wijzigen waardoor de zaak escaleerde en resulteerde in verschillende hevige Vlaamse betogingen tot zelfs de bezetting van het Schaarbeekse gemeentehuis door Vlaams-nationale parlementsleden. Op 19 maart 1976 verklaarde de Raad van State de lokettenregeling in Schaarbeek onwettig. De crisis werd bezworen in juni 1976 toen de ééntalige borden in de lokettenzaal werden weggehaald. [KVK]

(*) Meer over de eerste cartoonisten van 't Pallieterke Jef Nys en Willy Mertens in: *ADV-Medelingen*, nr. 27, 2010, pp. 10-11.

EEN KORT FRIVOOL INTERMEZZO

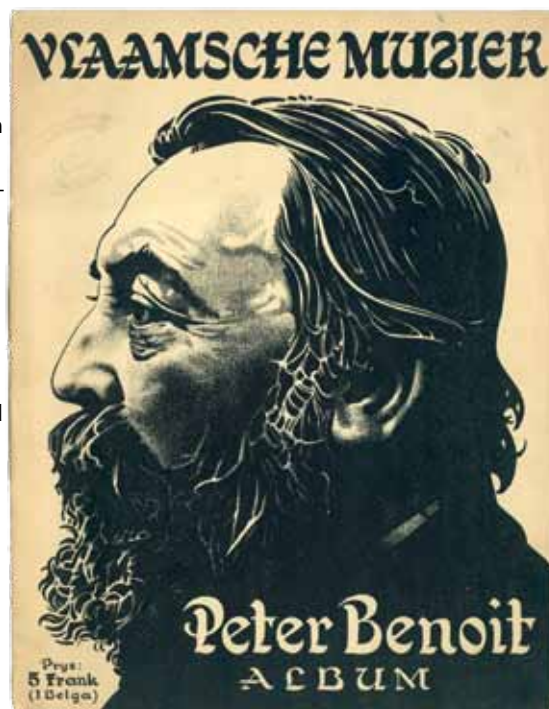
Vlaamsche muziek: een muziekgave voor iedereen (1928-1929)

Midden 19de eeuw was de Vlaamse beweging voor steeds meer musici en componisten een belangrijke inspiratiebron. In nationalistische composities, strijdlieden, koorwerken en muziektheater vertolkten zij hun prille Vlaamsgezinde ideeën. Bovendien beseften zij dat de kracht van het gezongen woord belangrijk was voor de ontwikkeling van het taalbewustzijn, waardoor taal de motor werd van de toen nog zeer bescheiden Vlaamse muziekbeweging. De beweging kwam echter in een stroomversnelling toen componist Peter Benoit (1834-1901) muziek en Vlaamse beweging liet samenvallen. Benoit die streefde naar de oprichting en ontwikkeling van een Vlaams-nationale muziekbeweging, pleitte in zijn theoretische beschouwingen vurig voor nationale muziekkunst en Nederlandstalig muziekonderwijs. Hij was dertig jaar lang directeur van de Antwerpse Ecole de Musique die hij wist om te bouwen tot een Vlaamse instelling en nadien verhiel tot het Koninklijk Vlaams Muziekconservatorium van Antwerpen. Zijn ambities impliceerden niet enkel het aspect taal, maar tevens een duidelijk besef van nationale eigenwaarde en culturele zelfstandigheid. Als componist poogde Benoit zoveel mogelijk het grote publiek te bereiken. Met massaliederen en 'volksgerichte' composities probeerde hij de massa te enthousiasmeren en voor zijn cultuurstrijd te interesseren. De inschakeling van muziek in de Vlaamse beweging, vond ook navolging in de liedbeweging die begin 20ste eeuw in opmars kwam en tijdens het interbellum onverminderd doorging. De bloei van volkszang en liedcultuur resulteerde in vele edities van partituren van verscheidene verenigingen of van uitga-

ven in eigen beheer door componisten. Zo ook was het tijdschrift *Vlaamsche Muziek* een muziekgave voor iedereen dat tot enig doel had het maandblad "zoo ruim mogelijk in (...) musiceerende middens" te verspreiden. De uitgave had weinig weg van een traditioneel tijdschrift. Het waren maandelijks periodieke muziekboeken of – partituren die "eenieder in de mogelijkheid [wilde stellen muziek] op het klavier te verklanken". Elke aflevering betrof een muziekalbum van een Vlaams componist met muziekstukken of liederen en de begeleidende pianopartituur, waarvan sommige nog geheel onuitgegeven waren. De uitgave werd veelal ingeleid met een korte biografie van de componist of een toelichting bij het muziekstuk. Het magazine verscheen van 1928 tot 1929 en was een initiatief van Flor Alpaerts, Alfred Van Deuren en Maurits Sabbe. Elkeen nam een functie waar binnen de redactie van het tijdschrift. Flor Alpaerts (1876-1954) stond in voor de technische leiding. Als dirigent-componist zorgde hij voor het muzikale luik van het tijdschrift. Maurits Sabbe (1873-1938) nam de letterkundige leiding op zich. Hij was literator-wetenschapper en verzorgde de literaire passages. Alfred Van Deuren [1897-1933] nam de algemene leiding voor zijn rekening. Als een soort van redactiesecretaris stond hij in voor de uitgave van het muziektijdschrift en onderhield hij contacten met componisten en toon-

dichters waarvan werk werd gepubliceerd. Ook hield hij zich bezig met de financiën en de promotie van het tijdschrift in andere dagen weekbladen. Een belangrijke opdracht, zo bleek, want de zware uitgeverskosten en de lage verkoopcijfers tijdens het eerste jaar deden hen reeds na de tweede jaargang beslissen om het muziektijdschrift stop te zetten. Het maandblad is nagenoeg volledig raadpleegbaar in de ADVN-tijdschriftencollectie. [56]

Bronnen bij deze bijdrage: J. Dewilde, *Muziek*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (NEVB)*, Tielt, 1998, dl. 2, pp. 2114-2126; J. Dewilde, *Peter Benoit*, in: *NEVB* [...], dl. 1, pp. 461-463; AMVC-Letterenhuis, Alfred Van Deuren, D38, briefwisseling en necrologia.

Het eerste nummer van het muziektijdschrift was een themanummer omtrent Peter Benoit, vol. 1, 1928. [ADVN, VY2025]

Vijfenzeventig jaar Wt

Symposium – Dit jaar bestaat Wt (voluit: *Wetenschappelijke tijdingen op het gebied van de geschiedenis van de Vlaamse beweging*) 75 jaar. Het blad werd in 1935 in Gent gesticht door Jozef Goossenaerts.

Vijfenzeventig jaar is een erg benijdenswaardige leeftijd voor een tijdschrift en niet het minst voor een tijdschrift dat de geschiedenis van de Vlaamse beweging als opdracht én bestaansgrond bezit.

Redenen te over dus om even terug te blikken. Maar tegelijk ook om vooruit te blikken. Dat laatste gebeurt op 21 oktober aanstaande in Gent tijdens een symposium over de toekomst van de historische tijdschriften in Vlaanderen en Nederland. Els Witte brengt een inleidend referaat dat gevolgd wordt door een panelgesprek met moderator en interpellanten. Aansluitend wordt de driejaarlijkse Pil-van Gastelprijs voor Geschiedenis uitgereikt aan Daniël Vanacker. Het geheel wordt afgesloten met een receptie.

Het symposium vindt plaats in het congrescentrum De Zebrastraat, Zebrastraat 32, 9000 Gent.

Deelname aan het symposium is gratis. Wil u daar graag bij aanwezig zijn? Neem dan contact op met Ann Van Gastel. (+32 (0)3-225 18 37 of info@wt.be)

Met toeters en bellen & Choral Societies

Over de periode 2010-2012 neemt het ADVN deel aan het project *Met toeters en bellen. Populaire muziekcultuur in Vlaams-Brabant, 19de-20ste eeuw*, in opdracht van de provincie Vlaams-Brabant. De uitwerking van het project wordt toevertrouwd aan de vier landelijke culturele archiefinstellingen (ADV, Amsab-ISG, Kadoc-K.U.Leuven en Liberaal Archief). Het resulteert in een symposium (2011), een gezamenlijke publicatie (mei/juni 2012) en diverse publieksgerichte activiteiten. Het project wil een stand van zaken en een eerste synthese maken omtrent het onderwerp. Een aantal specifieke thema's wordt door middel van origineel wetenschappelijk onderzoek ontwikkeld en geduid. Het ADVN zal daarbij instaan voor de studie van de liederen en koorbeweging.

In hetzelfde kader organiseren NISE en SPIN op 18 en 19 februari 2011 een internationale workshop over Koorverenigingen en natievorming in Europa in de 19de eeuw. – SPIN (Study Platform on Interlocking Nationalisms) is een project aan de Universiteit Amsterdam onder de leiding van professor Joep Leerssen. – Aan de hand van een aantal casussen (o.a. Vlaanderen, Duitsland, Wales) wordt nagegaan in welke mate koorverenigingen een rol hebben gespeeld in de natievorming. Tevens wordt een stand van zaken van het onderzoek ter zake opgesteld. De conclusies van de workshop dienen te resulteren in een onderzoeksagenda voor de komende jaren. In een volgend nummer vindt u het definitieve programma.

Leven in twee werelden: wordt vervolgd

Op het boek *Leven in twee werelden. Belgische collaborateurs en de diaspora na de Tweede Wereldoorlog*, dat begin dit jaar bij het Davidsfonds werd gepubliceerd door Frank Seberechts en Frans-Jos Verdoodt, komt heel wat reactie. Nogal wat lezers en critici bezorgden aanvullingen of wezen op personen die volgens hen ook een plaatsje hadden moeten krijgen in het boek. Soms kwamen er mededelingen die een nieuw licht kunnen werpen op wat in het boek werd gepubliceerd. Ook van binnen- en buitenlandse collega-onderzoekers kwamen interessante aanvullingen. Een en ander wordt in kaart gebracht en aan verder onderzoek onderworpen. De auteurs

bekijken tevens op welke wijze deze nieuwe gegevens aan het belangstellende publiek kunnen worden meegedeeld. Marc Reynebeau stelde in *De Standaard* terecht dat het boek een aanzet moet zijn tot verdere studie. Het ADVN maakt er graag werk van en alle informatie blijft uiteraard welkom.

Joris De Leeuw en Edward Anseele

De bijdrage over het archief Joris De Leeuw in het vorige nummer van de *ADV-N-Medelingen* bracht een dossiertje in herinnering dat te vinden is in het Amsab – Instituut voor Sociale Geschiedenis. Het bestaan daarvan lijkt ons het signaleren waard, temeer daar het een ‘geïsoleerd’ mapje betreft; geen onderdeel van een reeks biografische dossiers in het archief van Edward Anseele (1856-1938). Er zijn enkele belangwekkende documenten in terug te vinden. Uiteraard de brochure *Er was eens een Joris De Leeuw in het Belgisch leger* (Antwerpen, 1930), door de oude Anseele hier en daar in de marge voorzien van zijn favoriete stopwoordje: “*tiens*”. Daarnaast een nummer van het tijdschrift *Het Legervraagstuk. Orgaan van de Vlaamsche Legercommissie* (april 1930) en een pamflet getiteld *Het geval Joris De Leeuw* (1930). Dit laatste door Anseele voorzien van volgend commentaar (gericht aan de Gentse partij-secretaris): “*Gezel Vergeylen. Ik ontvang dit heden thuis. Geen woord tegen ons, maar ook geen woord over wat wij in de kamer deden. 12/6/30 – Hier over denken*”. Anseele verwijst naar zijn steun (samen met de socialistische

parlementairen Huysmans en Eeckelers) naar aanleiding van de tussenkomst van Herman Vos (Frontpartij) in de Kamer over de zaak Joris De Leeuw op 6 mei 1930. En de daaropvolgende interpellaties van August Balthazar en Jules Mathieu voor de Belgische Werkliedenpartij.^o Ten slotte zijn er ook de artikels uit *De Werker. Socialistisch Weekblad van het arrondissement Dendermonde* (8, 15 en 22 april 1934) waarin De Leeuw zijn overstap naar de Belgische Werkliedenpartij aankondigt en uitvoerig legitimeert. Of er ooit enige persoonlijke tussenkomst of rechtstreeks contact is geweest tussen Anseele en

(^o) B. Van Causenbroeck, *Herman Vos. Van Vlaams-nationalisme naar socialisme*, Gent, 1997, 189p.

De Leeuw is op basis van de overgeleverde documenten niet te achterhalen. Het bestaan van deze archivalia geeft enkel een indicatie van het feit dat Anseele, de pater familias van de Gentse sociaaldemocratie, de kwestie van Vlaamse dienstweigeraar De Leeuw met aandacht volgde. Niet meer maar ook niet minder dan dat. [mw]

Guide to the archives and documentation of the member parties of the European Free Alliance (EFA)

In opdracht van het Centre Maurits Coppieters (CMC) wordt dit jaar in het kader van NISE, een studie uitgevoerd naar de situatie waarin de archieven van de partijen binnen de European Free Alliance (EFA) zich bevinden. Dit zal resulteren in een rapport betreffende de toestand, gekoppeld aan adviezen ter zake. De verzamelde gegevens zullen consulteerbaar zijn via het NISE/ODIS-databestand.

ADV N

ARCHIEF-, DOCUMENTATIE- & ONDERZOEKSCENTRUM

Lange Leemstraat 26 2018 Antwerpen

[T] +32 [0]3-225 18 37

[F] +32[0]3-226 64 05

[E] info@advn.be

[W] www.advn.be